

DEVLET SIRRI KAVRAMI VE UYGULAMADA YAŞANAN SORUNLAR

Bahattin ARAS *

ÖZET

Bütün temel hak ve hürriyetlerdeki sınırlamalar ve kullanılma şartları Anayasanın 13 ve 14. maddelerinde genel çerçeve niteliğindeki ilkelerle belirlenmiştir. Belirlenen ilkeler çerçevesinde bilgiye erişim özgürlüğü ve bu özgürlüğü sınırlandıran sebepler belirlenmiştir. Bu kapsamda bilgiye erişim özgürlüğünü sınırlandıran sebeplerden olan “devlet sırrı” kavramı niteliği ve yorumlanmasındaki farklılıklar nedeniyle çerçevesi net olarak çizilemeyen bir kavram olduğu görülmektedir. Bu nedenle devlet sırrı kavramı kimi zaman devletin işlem ve eylemlerini koruyan bir zırh iken kimi zaman kötü niyetli idarecilerin sığındığı bir liman olmuştur. Dolayısıyla bu kavrama yüklenen anlam zamana ve kişiye göre sürekli olarak değişkenlik göstermiştir. Bunun için devlet sırrı kavramının tam sınırlarını çizen bir tanımlama yapılamamış ya da yapılmak istenmemiştir.

Bu noktada özgürleşen toplum düzenin bir gereği olarak devlet ve birey menfaatlerinin denkleştirilmesi, devletin güvenliğinin korunması yanında bireyin bilgiye erişim hakkının gereksiz kısıtlanmaması, devlet yönetimindeki kişilerin keyfi tutum ve davranışlarının kontrol edilebilmesi adına devlet sırrı kavramının açık anlaşılır ve denetime imkân veren bir yasal düzenleme ile yasalaştırılması bir zorunluluktur.

Bu çalışmada bireyin en temel hakkı olan bilgiye erişim özgürlüğü ile devletin kendi güvenliği ve menfaatlerinin korunması adına bu özgürlük alanında özellikle “devlet sırrı” bağlamında yapılan sınırlamaların yerindeliği ele alınmıştır. Ayrıca devletin işlem ve eylemlerinin denetlenebilirliği bakımından mevcut düzenlemeler ile Devlet Sırrı Kanun Tasarısının getirdiği düzenlemeler ve uygulamada yaşanan sorunlar irdelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Devlet Sırrı, Bilgiye Erişim Özgürlüğü, Sır, Devlet Sırrı, Gizlilik.

***

GİRİŞ

Demokratik hayatın etkin ve düzenli olarak sürdürülebilmesi, birey ve toplum yararlarının denkleştirilmesi adına bireye tanınmış olan temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması mümkündür. Ancak temel hak ve öz-

---

* Cihanbeyli Hâkimi.

gürlüklerin sınırlandırılması bakımından idarenin keyfi tutum ve davranışlarının önüne geçilmesi adına bu sınırlandırmaların açık ve hakkın özüne zarar vermeyen onu kullanılmaz hale getirmeyen yasal düzenlemelerle yapılması gerekir. Devlet yönetiminde açıklık ve şeffaflığın ilke, gizliliğin istisna olduğu demokratik rejimlerde diğer temel hak ve özgürlüklerde olduğu gibi bilgiye erişim hakkının da sınırsız olması düşünülemez. Zira sınırsız bir özgürlük anlayışı diğer bireyleri ve tabi ki toplumun haklarının ihlali sonucunu doğurması kaçınılmazdır. Dolayısıyla hakların ihlalinin önlenmesi adına bireysel ve toplumsal menfaatleri dengeleyecek düzenlemelere ihtiyaç vardır. Gerçekten hak ve özgürlüklerin kullanımı ve sınırlandırılması bakımından dengenin sağlanması sürdürülebilir özgürlük ve devlet yönetiminde şeffaflık bakımından ayrı bir öneme sahiptir².

Temel hak ve özgürlüklerin belirli temel ölçüler ışığında sınırlandırılacağı genel olarak kabul edildiğinden bilgiye erişim hakkı da yasayla düzenlenirken birey ve toplum menfaatlerinin dengelenmesi adına belirli sınırlamalara tabi tutulduğu görülmektedir. Ancak bir bilginin açıklanmasındaki kamu menfaati ve bireysel menfaat ile bu bilginin açıklanmamasından elde edilecek kamu menfaatinin karşılaştırılması esas alınarak belli sınırlandırmalara gidilmelidir³. Ayrıca bilgiye erişim hakkına getirilecek sınırlamaların çerçevesi kanunla belirlenir ise idarenin bilgiye erişim hakkı üzerindeki denetimsiz hâkimiyeti son bulacağı gibi devletteki gereksiz gizlilik kültürünün de önüne geçilmiş olacaktır⁴.

Bilgiye erişim hakkına getirilecek sınırlandırmaların bu hakkın özüne zarar vermeyecek nitelikte olması gerekir. Zira temel hak ve hürriyetlerin kullanılması ve katılımcı demokraside bireyin sağlıklı tercihler yaparak sürece dâhil olabilmesi adına bilgi en önemli faktördür. Mesela hukuka aykırı bir eylemin ve buna ilişkin bir bilginin sır olarak kabul edilip bire-

2 Çolak, İlker:“Bilgi Edinme Hakkının Sınırları Ve Sınırlama Ölçütleri”, <http://www.e-akademi.org/makaleler/nicolak-2.htm>,Mayıs2005, S.39, İET: 21.01.2010; Şavran, Yaşemin : Bilgi Edinme Hakkı ve İdarenin Bilgi Verme Yükümlülüğü, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2006,s.101

3 Kaya, Cemil:“2000 Tarihli İngiltere Bilgi Edinme Hakkı Yasası Üzerine Bir İnceleme”, Galatasaray Üniversitesi. Yıldızhan Yayla Armağanı, 2002, s.334; Alan, Nuri:“İdari Usul ve İdari Yargı”, Danıştay Dergisi,Yıl 30, S.102, 2000, s.6.

4 Duran, Lütfi: “İdari Usul İlkeleri ve Kapsadığı Konular”, T.C Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar arası Sempozyumu, (17-18 Ocak 1998)Ankara 1998, s.29.

yin kullanımından kaçırılması halinde birey etkili bir savunma veya iddiada bulunamayacağından adil yargılanma hakkının ihlali sonucu doğmuş olacaktır⁵. Dolayısıyla bilgiye erişim hakkı bakımından önemli olan husus sınırlamaların kapsamının ve içeriğinin ne olduğudur⁶.

4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve Yönetmeliğinde bilgiye erişim hakkı, açıklanması halinde devletin emniyetine, dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine açıkça zarar verecek ve niteliği itibarıyla devlet sırrı olan gizlilik dereceli bilgi veya belgeler, açıklanması ya da zamanından önce açıklanması halinde, ülkenin ekonomik çıkarlarına zarar verecek veya haksız rekabet ve kazanca sebep olacak bilgi veya belgeler, sivil ve askeri istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi veya belgeler ile kurum ve kuruluşların yetkili birimlerince yürütülen idari soruşturmalarla ilgili olup, açıklanması veya zamanından önce açıklanması halinde, kişilerin özel hayatına açıkça haksız müdahale sonucunu doğuracak, kişilerin veya soruşturmayı yürüten görevlilerin hayatını ya da güvenliğini tehlikeye sokacak, soruşturmanın güvenliğini tehlikeye düşürecek, gizli kalması gereken bilgi kaynağının açığa çıkmasına neden olacak veya soruşturma ile ilgili benzeri bilgi ve bilgi kaynaklarının temin edilmesini güçleştirecek bilgi veya belgeler yönünden sınırlandırılmaya tabi tutulmuştur⁷.

Gerek bilgiye erişim hakkının niteliği ve kapsamının geniş olması gerek getirilen sınırlamaların kapsamlı oluşları göz önüne alınarak bu çalışmada bilgiye erişim hakkının istisnalarından olan “devlet sırrı niteliğindeki bilgi ve belgeler” ele alınacaktır.

A. Temel Hak ve Hürriyetlerin Anayasada Sınırlandırılma Ölçüleri

1) Bilgiye Erişim Hakkının Sınırlanmasında Anayasal Ölçüler

Bilgiye erişim, hakkın bireye tanmış temel haklardan olmakla birlikte mutlak bir hak olmaması nedeniyle bu hakkın Anayasal hükümler çerçevesinde sınırlandırılması ile ilgili olarak Anayasa’daki temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılma koşullarını düzenleyen Anayasa’nın 14. mad-

⁵ Gemalmaz , M.Semih, / Gemalmaz, Haydar Burak: Ulusalüstü İnsan Hakları Standartları Işığında Türkiye’de Bilgi Edinme Düşünce-İfade -İletişim Mevzuatı, Yazıhane Yayınları.s.249-250.

⁶ İyimaya, Ahmet: “Bilgi Edinme ve Verilere Ulaşma Özgürlüğü”, Ankara Barosu Dergisi, Yıl 61, S.1, 2003, s.43.

⁷ Şavran,s.104

desine bakmak gerekir. İlgili maddedeki düzenlemeye göre Anayasa'da yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz. Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz. Maddedeki düzenleme bütün temel hak ve hürriyetler bakımından geçerlidir. Burada temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması bakımından temel olarak alınacak bir madde ise Anayasa'nın 13. maddesidir. Anayasa'nın "Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması" başlıklı 13. maddesine göre temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlandırılabilir. Ayrıca yapılacak bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamayacaktır.

546

Anayasanın temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırma ölçülerini düzenleyen 13 ve 14. maddeleri bilgiye erişim özgürlüğünün sınırlandırılması sebeplerinden olan 'devlet sırrı' kavramı, bu kavramın içeriği ve kapsamını belirleme adına bize temel ölçütler vermektedir. Buna göre temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında esas alınacak kriterler şöyledir;

- Kısıtlamalar Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplerle yapılacak,
- Kısıtlamalar ancak kanunla yapılacak,
- Kısıtlamalar Anayasa'nın sözüne ve ruhuna demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine aykırı olmayacak,
- Kısıtlanacak hakkın özüne zarar vermeyecek nitelikte olacak,
- Kısıtlamalar ölçülülük ilkesi kapsamında birey ve toplum menfaatlerini dengeleyecek nitelikte olacaktır⁸.

2) Bilgiye Erişim Hakkının Kısıtlanma Nedenleri

Bilgiye erişim hakkının kullanılması temelde iki nedene dayanmaktadır. Bu nedenlerden birincisini bireyin **ifade** özgürlüğü ile basın özgürlüğü oluşturmaktadır. Ancak burada bilgiye erişim özgürlüğünün sınırını yine

⁸ Yıldırım, Turan: "Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanmasında 'Sınırlamanın Sınırı'", AÜSBFD, Ocak-Haziran 1991,C.XLVI, No:1-2, s.465

başka birisinin hak ve özgürlükleri belirler. Dolayısıyla bireyin ifade özgürlüğü ile basın özgürlüğüne dayanarak bilgiye erişim hakkını kullanması mümkündür ancak bu hakkın kullanılması başka birilerinin temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmemesini gerektirir. Bilgiye erişim özgürlüğünün kullanılmasının ikinci nedeni de kamu yararıdır. Birey bilgiye erişim hakkını kullanırken kamunun yararını da dikkate almalıdır. Burada bireyin ve kamunun menfaatlerinin dengede tutulması temel amaçtır⁹. Bilgiye erişim özgürlüğüne yönelik sınırlamaların bu hakkın özüne zarar vermeden hakkı kullanılamaz hale getirmeyen ve en önemlisi denetlenebilen sınırlamalara tabi tutulması birey ve toplum menfaatlerinin dengelenmesi adına önemlidir¹⁰.

B. Devlet Sırrı Kavramı

Anayasanın 13. ve 14. maddelerindeki ölçütler çerçevesinde bilgiye erişim hakkı, bilgiye erişimde uyulacak esaslar, bireyin ve kurumların üzerine düşen sorumluluklar ile bilgiye erişime getirilen sınırlamalar ‘Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’ ile düzenlenmiştir. Bilgiye erişimde sınırlama sebeplerinden biri de ‘Devlet sırrına ilişkin bilgi veya belgeler’dir. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun 16.maddesinde “Açıklanması halinde Devletin emniyetine, dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine açıkça zarar verecek ve niteliği itibarıyla Devlet sırrı olan gizlilik dereceli bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır.” denilmektedir. Bilgiye erişim özgürlüğünde sınırlama sebeplerinden olan ‘devlet sırrı’ kavramı niteliği ve yorumlanmasındaki farklılıklar nedeniyle çerçevesi net olarak çizilemeyen bir kavramdır. Dolayısıyla bu kavrama yüklenen anlam zamana ve kişiye göre sürekli olarak değişkenlik göstermiştir. Bunun için ya bu kavramın sınırlarını tam olarak çizen bir tanımlama yapılamamış ya da yapılmak istenmemiştir.

1) Sır Kavramı

Sözlük anlamı itibari ile bir amaca ulaşmak için kullanılan, başvuru özel ve gizli yöntemi¹¹ ifade eden sır kavramı tanımlanacak olursa herkes tarafından bilinmeyen yalnızca belirli kişi veya kurumlar tarafından bilinen ve açıklanması durumunda hak ve menfaatlerin zarar görmesine ne-

⁹ Oder, Burak/Ayanoğlu, Taner: Bilgi Edinme Hakkı Kullanım Kılavuzu, TESEV 2005, s. 33-34.

¹⁰ Anlar, Umur: Bilgi Edinme Hakkı, Hukuk Gündemi, S.4, Mart-Nisan-Mayıs 2006, s.102

¹¹ Türk Dil Kurumunun Büyük sözlüğünde bu şekilde tanımlanmaktadır. Bkz <http://tdkterim.gov.tr/bts>

den olacak kamuya açıklanmayan bilgi ve belgeler demektir. Sır kavramı niteliği gereği, bir yanda kamusal yarar ya da zarar riski gereği korunacak bilgi ve belgeleri ifade ederken, diğer yanda özel hukuk tüzel kişilerinin hak ve menfaatleri gereği gizli kalması gereken bilgileri ifade etmekle birlikte bu kavramın temel hareket noktası temel hak ve özgürlüklere olumsuz yönde etkide bulunacak bilgi ve belgelerin gizlenmesidir¹².

Devlet yönetiminde kamuya ve bireye karşı belli işlem ve eylemleri yönünden kapalı olmayı ifade eden gizlilik, bir noktada sır kapsamındaki bilgi ve belgelerin muhafaza ve koruma yöntemidir. Bu nedenle sır ve gizlilik kavramları iç içe geçmiş, çoğu zaman birbirinin yerine kullanılan kavramlar halini almıştır. Bu iki kavrama idare tarafından sürekli başvurulmasının temel nedenlerinden biri de yönetenlerin yönetilenlere duyduğu güvensizlik ve devlet otoritesinde oluşmuş olan gereksiz gizlilik kültürüdür. Elde edilen bilgilerin bir gün aleyhlerine kullanılacağını düşünen bazı idareciler bu kavramı daha fazla sahiplenmiştir. Ancak bu bakış açısı denetimsiz ve kontrolsüz bir devlet yapısına yol açması sebebiyle doğru değildir. Devlet için birey mantığından ziyade birey için devlet mantığının egemen olduğu günümüz devlet yapısında devlet öncelikle vatandaşları olan bireylere güvenmek ve gerektiğinde hesap verebilmek zorundadır¹³.

548

2) Devlet Sırrı Kavramı

Devlet sırrı kavramı kapsam olarak tanımlanması mümkün olmayan bir niteliğe sahiptir. Zira tarihsel süreç içerisinde yönetimler bu kavramı her dönem farklı anlamlar yükleyerek yorumlamış ve temelde kendi işlem ve eylemlerini güvence altına aldıkları bir kavram olarak değerlendirmişlerdir¹⁴. Geleneksel devlet anlayışında gizliliğin esas olmasından ötürü tarih boyunca devlet sırrı kavramı geniş yorumlanmış ve bu bakış açısı sürekli olarak muhafaza edilmeğe çalışılmıştır. Bundan dolayı Max Weber geleneksel devletin devlet sırrına bakışını açıklarken bunun bürokrasinin öz-

¹² Çolak, N. İlker: Avrupa Birliği Uyum Sürecinde İdari Reformlar İngiltere ve Türkiye, Ankara 2005, (İdari Reformlar) s.541.

¹³ Eken, Musa: "Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği ve Açıklık İhtiyacı", Amme İdaresi Dergisi, C.27, Sayı 2, Ankara, Haziran 1994, (AİD), s.30

¹⁴ Çağlayan, Ramazan: İdare Hukuk Açısından Bilgi Edinme Hak ve Özgürlüğü. İdari Usul Kanunu Hazırlığı, Uluslar arası Sempozyumu, Ankara 1998, IV Oturum, s. 236; Çolak, (İdari Reformlar), s.541

göl buluşu olduğunu ve devlet yönetiminde hiçbir şeyin bu kadar korunup muhafaza edilmediğini belirtmektedir¹⁵.

Dolayısıyla idarenin bir nevi kamusal gerekleri gerekçe göstererek sığındığı bir liman olan devlet sırrı, bu niteliği dikkate alındığında çerçevesi çizilemeyen ve şeffaf yönetim anlayışına uymayan bir kavramdır. Türk hukukunda ‘devlet sırrı’ kavramına çeşitli kanunlarda atıflar yapılmakla birlikte bu kavramı tanımlayan ve sınırlarını belirleyen yeterli bir yasal düzenleme bulunmamaktadır¹⁶. Yukarıda belirtildiği üzere temel hak ve özgürlüklere yapılacak sınırlamaların yasa ile yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla ‘devlet sırrı’ kavramına atıf yapılarak kanuni sınırlamalar yapılmışsa da bu kavramı açık ve anlaşılır olarak tanımlayan ve çerçevesini belirleyen bir yasal düzenleme bulunmadığından mevcut yasal düzenlemeler ‘devlet sırrı’ kavramını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu yetersizlik ve kapsamın belirsizliği idarenin bu kavramı olması gereken ölçülerin üzerinde geniş yorumlamasına ve bireyin menfaatlerinin haksız olarak sınırlandırılmasına sebebiyet vermektedir.

Türk hukukunda Avrupa Birliği uyum sürecinde Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun zorunlu bir devamı olarak hazırlanmış bulunan Devlet Sırrı Kanunu Tasarısı, devlet sırrı kavramının çerçevesini ve kapsamın belirleyen mevzuattaki belirsizliği ve keyfiliği kısmen ortadan kaldıran hükümler getirmektedir. En önemli olan husus ise devlet sırrı kavramını tanımlamasıdır. Tasarıdaki düzenlemeye göre devlet sırrı kavramı “açıklanması veya öğrenilmesi, Devletin dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine zarar verebilecek; anayasal düzeni ve dış ilişkilerinde tehlike yaratabilecek ve bu nedenlerle niteliği itibarıyla gizli kalması gereken bilgi ve belgeler” olarak tanımlanmaktadır. Yine devlet sırrı kavramının tanımlandığı 3. Maddenin 2. Fıkrasında önemli bir düzenlemeye yer verilmiştir. Düzenlemeye göre “Devlet sırrı kavramı, demokratik toplum düzeni ve hukuk devleti ilkesinin gereklerine aykırı biçimde yorumlanamaz ve uygulanamaz”. Bu düzenleme, Anayasa’nın 13. Maddesindeki hükme paralel olarak, idareyi belirli bir sorumluluk altına sokan bireyin bilgiye erişim hakkını güçlendiren bir düzenlemedir. Burada kurumlara, tanımdaki unsurlara dayalı olarak bir bilgi ve belgeyi ‘devlet sırrı’ haline getirirken demokratik toplum düzeni ve hukuk devleti ilkesinin gerek-

¹⁵ Eken, Musa: “Gizlilik Geleneğinden Şeffaf Yönetime Doğru”, Amme İdareleri Dergisi, Cilt: 38, Sayı: 1, Mart-2005, s. 114.

¹⁶ Kaya, Cemil: İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı, Ankara 2005, s. 52-53

rini göz önünde bulundurma mükellefiyeti yükleyerek bu konudaki denetlenemeyen keyfiliği ortadan kaldırmak amaçlanmıştır. Devlet Sırrı Kanun Tasarısında ‘devlet sırrı’ kavramı tanımlanmasına rağmen bu düzenlemenin de devletin emniyetine dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine açıkça zarar verecek ve niteliği itibarıyla devlet sırrı olan gizlilik dereceli bilgi veya belgelerin tanımı konusunda somut tanımlamalar veya kıstaslar bulunmaması nedeniyle yetersiz olduğu dile getirilmektedir.¹⁷

Devletin elinde bulunan bir bilgi veya belgenin “devlet sırrı” kapsamında görülebilmesi için tanımda da belirtildiği gibi kamuya ya da bireye açıklanması halinde Devletin emniyetine, dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine açıkça zarar verecek olması ve niteliği itibarıyla devlet sırrı olan gizlilik dereceli olması gerekmektedir. Devlet sırrı kavramına mahsus olan gizlilik derecelendirilmesinin nasıl yapılacağına dair bir kanun ya da yönetmelik hükmü bulunmamakla birlikte objektif herhangi bir kıstas taşımayan hizmete özel genelgelerle derecelendirmeler yapılmaktadır.¹⁸

550 Yasal mevzuatın yokluğu neticesinde idarenin takdiri kapsamında bilgiye erişim özgürlüğünün özü ve esası olan bilgi ve belgelerin içeriğinin paylaşılması, yerinde ve orantılı olmayan idari takdir hakkı ile ‘devlet sırrı’ kapsamına alınması şeffaf yönetim ve hukuk devleti ilkesine aykırıdır. Bu nedenle idare eğer bir bilgi veya belgeye erişime, devlet sırrı gerekçesi ile istisna getirmek istiyorsa belirlenecek yasal çerçeveler ışığında devlet sırrının belirlenmesinde sır sayılma gerekçesi idare tarafından belirlenmelidir.¹⁹

Ülkemizde demokrasinin gelişim göstermesine paralel olarak ‘hikmetinden sual olunamayan devlet’ yapısından bireye karşı sorumluluk taşıyan, yaptığı işlem ve eylemlerin hesabını veren şeffaflığın esas alındığı bir ‘demokratik hukuk’ devletine geçiş süreci yaşanmaktadır. Bu yaşanan sürece paralel olarak temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması için birey, toplum ve devlet menfaatlerinin bir dengede tutulması gerekmektedir. Bu denge birey bakımından temel hak ve özgürlüklerin kötüye kul-

---

¹⁷ Özek, Çetin: “Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına”, Güncel Hukuk Dergisi, Nisan 2004, s.16.

¹⁸ Şavran, s.111

¹⁹ Duman, İlker Hasan, Konu ve Sorularla Hukuk Devleti Son Anayasa ve Yasa Değişiklikleriyle, İstanbul 2003,s.457.

lanmasını engellerken devletin de şeffaf bir yapıda gerektiğinde yaptığı-
nın hesabını verebilen bir hâl almasını sağlayacaktır.

3) Millî Güvenlik Kavramı

Devlet sırrı kavramının anlaşılabilmesi bakımından açıklanması gereken bir diğer kavram da millî güvenlik kavramıdır. Devletin bir savaş halinde kendisini koruyabilmesi amacıyla geliştirilen bir kavram olan millî güvenlik kavramı, ilk zamanlar devletlerin barış zamanında ileride olması muhtemel bir savaş hali için silahlı güç endeksli bir takım plan ve çalışmaların yapılması olarak algılanmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere ilk zamanlar millî güvenlik kavramı bugünkü kadar geniş değerlendirilmemiş, temel olarak ülkenin silahlı gücünün geliştirilmesi ve korunması endeksli hareket edilmiştir. Günümüzde ise millî güvenlik kavramı, devletler adına gücü temsil eden olguların değişmesi ve bu bağlamda çeşitlenmesine paralel olarak daha geniş yorumlanmaktadır. Teoride millî güvenlik kavramını “devletin ve ülkenin, savaşta ve barışta, iç ve dış tehlikelerden korunması; yurt ölçüsünde beliren iç ve dış tehlikelere karşı devlet tüzel kişiliğinin savunma ve güvenlik altına alınması” şeklinde tanımlayanlar olduğu gibi²⁰ “yurt ölçüsünde belirlenen iç ve dış tehlikelere karşı, devlet tüzel kişiliğinin savunma ve güvenlik altına alınması” şeklinde tanımlayanlar da olmuştur.²¹

Millî güvenlik kavramının tanımlandığı bir düzenleme de Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yönetmeliği'dir. İlgili yönetmeliğin 3. maddesi millî güvenlik kavramını “devletin anayasal düzeninin, millî varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dâhil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanması” şeklinde tanımlamaktadır. Yönetmelikteki tanım dikkate alındığında millî güvenlik kavramının çok geniş uygulamalı alanı bulunduğu ve devletlerin ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve askeri konularının bir bütün olarak bu kavramın içerisinde yaşam alanı bulunduğu görülmektedir. Gelişen dünyada ülkelerin gerek korunma ve büyüme gerek uluslararası konjonktürde elini güçlendirme adına millî güvenlik kavramını bu kadar geniş algılamalarının sonucu olarak devlet millî güvenlik adına yapılan birçok şeyi ‘devlet sırrı’ kapsamına dâhil ederek devlet sırrı kavramının da en az millî güvenlik kavramı kadar ge-

²⁰ Yayla, Yıldızhan: İdare Hukuku 1, 2. Baskı, İstanbul, 1990, s. 37.

²¹ Duran, Lütfi: “Sosyal Hareketler ve Millî Güvenlik”, İktisat ve Maliye Dergisi, C: XVII, Temmuz 1970, s.167

niş algılanmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda ülkeler savunma projelerinden bilişim projelerine kadar birçok alandaki çalışmasını bu iki kavramı gerekçe göstererek kamuoyunun ve bireyin bilgilenme alanından uzak tutmaktadır. Bireyin ve kamuoyunun bilgisi dışında işlem yapılması haliyle bu işlemlerin denetim dışı kalması sonucunu doğurmaktadır.

C. Devlet Sırrı İle İlgili Yasal Düzenlemeler

1) Devlet Sırrı Kanun Tasarısı

a) Tasarının Kapsamı

552 Tasarı gerekçesinde de belirtildiği üzere Anayasa’da devlet sırrına ilişkin düzenlemelerin yanında çeşitli kanun ve düzenleyici işlemlerde de devlet sırrı ve gizliliğiyle ilgili hükümler bulunsa da bu hükümlerde devlet sırrının hangi usûl gereğince belirleneceği, hangi hususların devlet sırrı teşkil edeceği, devlet sırrı olgusunu belirlemeye yetkili makam ve mercilerin hangileri olduğuna dair yeterli açıklığa rastlanmamaktadır. Bu açıklığın olmaması devlette gizlilik kültürünün yerleşmesine ve birey bakımından kendisine karşı kapalı bir devlet yapısının oluşmasına ve bireyin devletin işlemlerini sorgulayamaması ve aynı zamanda devletin de kendi içinde denetimi ve hesap verilebilirliği sağlayamamasına neden olmaktadır. Bu belirsizlik bireyin bilgiye erişim hakkı ve kamunun bilgilenme hakkına olan olumsuz etkilerinin yanında devletin işlem ve eylemlerini denetleyen hukuka aykırı işlemleri hakkında hüküm vermekle görevli olan yargı erkinin faaliyetlerine de olumsuz etkide bulunmaktadır. Bu kapsamda gerek 5271 sayılı CMK’nın ve gerekse 5237 sayılı TCK’nın konuyla ilgili hükümlerinin uygulanmasında tereddütler yaşanmakta olup bu durum, etkin, adil ve hızlı bir yargılama sürecini olumsuz etkilemektedir. Mesela CMK’nın “Devlet sırrı niteliğindeki bilgilerle ilgili tanıklık” başlıklı 47. maddesi ve “İçeriği Devlet sırrı niteliğindeki belgelerin mahkemece incelenmesi” başlıklı 125. maddesi bu konuda örnek gösterilebilir. Gerçekten devletin milli güvenliği ve menfaatlerine ilişkin bilgi ve belgelerinin gizli kalmasında, devletin hayati kurumlarının haksız ithamlardan korunması bir zorunluluk olmakla birlikte bu bilgi ve belgelerin neler olacağı ve bunların devlet sırrı olarak belirlenmesinde temel ölçülerin neler olacağı ve kimlerin bir bilgi veya belgenin devlet sırrı olacağına karar vereceği konusunda bir açıklığın olması hem birey hem de devlet bakımından bir güven kaynağı olacaktır. Bu şekilde belli kriterlerde oluşturulan devlet sırrlarına karşı bireyin ve kamunun kuşkusu kal-

mayacağı gibi devlet de işlemlerindeki belirlilik bakımından vatandaşlarına verdiği güvenle daha güçlü olacaktır.

Avrupa birliği uyum sürecinde bulunan ülkemizde, şeffaf, denetlenebilir, demokratik bir yönetimin sağlanması, devletle bireyin menfaatlerinin denkleştirilmesi, bireyin bilgiye erişim hakkının gereksiz ve orantısız kısıtlanmaması adına devlet sırrı ve gizlilik kavramlarına açıklık getirilmesi bakımından bir yasal düzenlemenin yapılması zorunluluktur. Demokratik bir hukuk devletinin gereklerinin yerine getirilmesi adına gerekli olan yasal düzenleme ihtiyacının bir gereği olarak “Devlet Sırrı Kanun Tasarısı” hazırlanmıştır. Tasarının 3. maddesinde devlet sırrı kavramı tanımlanırken aynı zamanda devlete ait bir bilgi veya belgenin hangi hallerde devlet sırrı sayılacağı ve buna kimin karar verebileceği belirtilmek suretiyle Türk hukukundaki bu konudaki belirsizlik kısmen giderilmeye çalışılmaktadır. Tasarı tamamen kamusal gizliliği düzenlemiş olup gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine ait gizlilikler bu tasarı kapsamında değildir. Getirilen düzenleme devletin işlem ve eylemleri bakımından önemli bir ayırım getirmiştir. Bu düzenleme ile ‘devlet sırrı niteliği taşıyan bilgi ve belgeler’ ve ‘diğer gizli bilgi ve belgeler’” biçiminde ikili bir ayrıma gidilmiştir. Buna göre de; Devlet sırrı niteliği taşıyan bilgi ve belgeler kavramı, milli savunmasına ve milli güvenliğine zarar verebilecek, anayasal düzeni ve dış ilişkilerinde tehlike yaratabilecek ve bu nedenlerle niteliği itibarıyla gizli kalması gereken bilgi ve belgeler şeklinde tanımlanmıştır.

Tasarının 4. maddesinde yer alan devlet sırrı niteliği taşımayan diğer gizli bilgi ve belgeler kavramı ise, devlet sırrı niteliği taşımayıp da açıklanması veya öğrenilmesi halinde ülkenin ekonomik çıkarlarına, istihbarata, askerî hizmetlere, idarî soruşturmaya ve adlî soruşturma ve kovuşturmaya zarar verecek veya yetkili makamların faaliyetlerine ilişkin olarak gizli olduğu belirtilen bilgi ve belgeler olarak tanımlanmış ve bu gizli bilgi ve belgelere ilişkin hükümlerin, ilgili kanunlarında düzenleneceği kabul edilmiştir. Hazırlanan tasarının gerekçesinde de vurgulandığı üzere gelişen dünya düzeninde devletin yalnızca askeri ve siyasi alanda korunmaya değer sırların olmasının yanında ekonomik alanda da korunması gereken sırların olması zamanın bir gereğidir. Hatta ülkeler arasındaki mücadele artık askeri ve siyasi unsurlar üzerinden olmaktan ziyade ekonomik unsurlar üzerinden olmaktadır. Ülkeler birbirlerinin ekonomiye yönelik sır ve planlarını öğrenerek birbirlerini etkisizleştirme ve bu şekilde üstünlük kurma çabasındadırlar. İşte bu sebeple hazırlanan tasarıyla, iç ve dış güvenlik, askerî ve siyasi alanlar dışında ekonomik alanlardaki devlet sırları

ve gizlilikler de kapsama alınmıştır. Koşullarının varlığı halinde devlete ait bir kısım ekonomik bilgi ve belgeler de devlet sırrı ya da gizlilik kavramları içerisinde değerlendirilecektir.

b) Tasarıya Getirilen Eleştiriler

Tasarı, bilgi edinme hakkı konusunda gerekli kolaylıkları ve şeffaflığı sağlamak, gereksiz gizlilik kültürüne son vermek yönünden devlet sırları ve gizlilik alanının açık bir biçimde düzenlenmesi ve bu konuda Türk hukukundaki boşluğu doldurmak amacıyla hazırlanmıştır. Devlet sırrı kanun tasarısı Türk hukukunda büyük bir hukuki boşluğu doldurmakla birlikte tasarının yetersiz olduğu ve ihtiyaçları karşılamadığı ve yeni sorunlara neden olacağına yönelik eleştiriler de dile getirilmektedir. Eleştiriler genel olarak özetlenirse; tasarıda devlet sırrı kavramının tanımında bir belirsizlik olduğu bu nedenle geniş bir alanda uygulanma imkânının olduğu ve bu kapsamda hangi bilgilerin devlet sırrı kapsamına gireceğinin net bir biçimde belirtilmemesi nedeniyle kavram içinde boşluk meydana geldiği ve bu boşluğun doldurulmasının idarenin takdirine bırakılmış olmasının idarenin istediği bilgi ve belgeleri devlet sırrı kapsamına alarak bilgiye erişim hakkını sınırlayacağı böylelikle idarenin keyfî kararlar verebileceği dile getirilmektedir²².

554

Tasarıda kamu kurum ve kuruluşlarının ellerindeki bilgi ve belgelerin devlet sırrı niteliğinde olup olmayacağına karar verecek mercileri de belirlenmiş olmakla birlikte, bilgi ve belgelerin gizliliğine karar verme yetkisinin denetlenmesine ilişkin yeni bir hüküm taşımamaktadır. Şöyle ki tasarının 8. maddesinde yargı yerleri tarafından istenen bilgi ve belgelerin devlet sırrı niteliğinde olduğundan ilgili yargı merciine verilmemesi halinde buna karşı bir yargısal denetim imkânı tanınmayarak mevcut uygulamadan daha kısıtlayıcı bir uygulama getirilmektedir. Zira mevcut uygulamada yargı yerlerinin gizlilik kararını denetlemek istemesi durumunda

---

²² Yıldırım, Ramazan: "İdare Hukuku Açısında Bilgi Edinme Hak ve Özgürlüğü", T.C Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar arası Sempozyumu(17-18 Ocak 1998), Ankara 1998, s.236; Tansuğ, Çağla: " 4982 sayılı Kanun uyarınca Bilgi Edinme Hakkının İçeriği", Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S.1, Yıl 2, Ocak 2003, s.129; Bayraktar, Köksal:"İdare ve Ceza Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hakkı", Türkiye Barolar Birliği Bilgi Edinme Hakkı Paneli, 5 Mayıs 2004, TBB Yayınları, No:62, Ankara 2004, s.252

denetlemeye bir engel bulunmazken, getirilmek istenen düzenlemede yargı mercilerinin bu yetkisi ellerinden alınmaktadır²³.

2) 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Devlet Sırrı

5237 sayılı TCK'nın 2. kitap 4. kısımda "Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk" başlıklı 7. bölümde temel olarak devletin güvenliğine ilişkin bilgi ve belgelere yönelik eylemlere uygulanacak cezai hükümler düzenlenmektedir. Bu bölümde yer alan cezai hükümler temelde iki temel kavram üzerinde hareket edilerek oluşturulmuştur. Bunlardan birincisi 'Devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararları' kavramı olup ikincisi ise 'Yetkili makamların kanun ve düzenleyici işlemlere göre açıklanmasını yasakladığı ve niteliği bakımından gizli kalması gereken bilgiler' kavramıdır.

TCK'nın 326. maddesinin madde gerekçesinde korunan hukukî değer, ülkenin savunması olduğu açıkça vurgulanmıştır. Madde gerekçesinde "Devletin güvenliği" kavramı, "*Devletin varlığının korunması, tehlikeyle karşı karşıya bırakılmaması*" olarak tanımlanmış ve devletin varlığını tehlikeye düşürebilecek nitelikteki fiiller Devletin güvenliğini ihlâl edeceği belirtilmiştir. "Devletin iç ve dış siyasal yararları" kavramına ilişkin olarak ta gerekçede; bir büyük örgütlenme olarak devletin yararları ile güvenliği arasında da sıkı bir ilişki olduğundan yararlarını koruyamayan devletin güvenliğinin de tehlikeye düşeceği belirtilmiştir. Ayrıca, bu bölümde yer alan düzenlemelerde devlet yararları arasında 'siyasal' olanlar düzenlendiğinden; ekonomik, kültürel ve benzeri nitelikteki yararlarla ilişkin belge veya vesikalar söz konusu bölüm kapsamında bulunmamaktadır. Bu nedenle bu bölümdeki gizlilik konusundaki düzenlemeler ile devlet sırrı kanunundaki düzenlemeler kavramsal olarak birbirlerini tamamlamamaktadır.

Devlet Sırrı Kanunu Tasarısının "Suç ve Soruşturma Usûlü" başlıklı 10. maddesi, bu kanunda belirtilen koruma yükümlülüklerine aykırı hareket edenlerin, 5237 sayılı TCK'nın 258. maddesi uyarınca cezalandırılacağını düzenlemiştir. Bu kapsamda 5237 sayılı TCK'nın "Göreve ilişkin sırrın açıklanması" başlıklı 258. maddesi görevi nedeniyle kendisine verilen veya aynı nedenle bilgi edindiği ve gizli kalması gereken belgeleri, karar-

²³ Çolak, İlker: "Bilgi Edinme Hakkının Sınırları ve Sınırlama Ölçütleri", <http://www.e-akademi.org/makaleler/nicolak-2.htm>, Mayıs 2005, S.39, İET: 21.01.2010

ları ve emirleri ve diğer tebligatı açıklayan veya yayımlayan veya ne suretle olursa olsun başkalarının bilgi edinmesini kolaylaştıran kamu görevlisinin cezalandırılacağını düzenlemektedir. Burada suçun faili, bir kamu görevlisi olup suçun konusu ise, ifa edilen kamu göreviyle ilgili olan ve gizli tutulması yani sır olarak saklanması gereken bilgi ve belgelerdir. Maddenin amacının kamu görevlisinin, ifa ettiği göreve ilişkin sırları bu görevi sona erdikten sonra da açıklamaması olduğu anlaşıldığından kamu görevlisi olmayan kişilerin haricen bu sır kapsamındaki bilgi ve belgelere ulaşması ve açıklaması halinde eylemin niteliğine göre 5237 sayılı TCK'nın 2. kitap 4. kısımda "Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk" başlıklı 7. bölümde yer alan düzenlemelere göre işlem yapılacaktır.

3) Ceza Muhakemesi Kanununda Devlet Sırrı

a) Tanıklık ve Devlet Sırrı

Daha önce de belirtildiği gibi devlet sırrı kavramını tanımlayan ve sınırlarını belirleyen temel bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak sınırlı sayıda da olsa bazı kanunlarda bu kavram açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kanunlardan birisi de 5271 sayılı CMK'dır. 5271 sayılı CMK'nın "Devlet Sırrı Niteliğindeki Bilgilerle İlgili Tanıklık" başlıklı 47. maddesinde devlet sırrı tanımlanmıştır. Maddedeki düzenleme uyarınca devlet sırrı; açıklanması devletin dış ilişkilerine, millî savunmasına ve millî güvenliğine zarar verebilecek; Anayasal düzeni ve dış ilişkilerinde tehlike yaratabilecek nitelikteki bilgilerdir. Maddedeki düzenleme uyarınca bir suç olgusuna ilişkin bilgiler, 'devlet sırrı' olarak mahkemeye karşı gizli tutulamayacaktır. Ancak tanıklık konusu bilgilerin devlet sırrı niteliğini taşıması hâlinde, tanık, sadece mahkeme hâkimi veya heyeti tarafından zabıt kâtibî olmaksızın dinlenecektir. Hâkim veya mahkeme başkanı, daha sonra bu tanık açıklamalarından, sadece yüklenen suçu açıklığa kavuşturabilecek nitelikte olan bilgileri tutanağa kaydettirecektir. Bu düzenleme ile bir yandan devlet sırrı korunmuş diğer yandan da bir suç olgusuna ilişkin bilgilerin, 'devlet sırrı' gerekçesiyle mahkemeden gizlenmesi önlenmeye çalışılmıştır.

Ancak burada devlet sırrı niteliğindeki bilgilere ilişkin hususlarda tanığın yalnızca hâkim veya mahkeme heyeti tarafından dinlenebilmesi yeterli bir düzenleme değildir. Zira soruşturma aşamasında soruşturma evresinin sorumlusu ve yürütücüsü olan Cumhuriyet savcısının devlet sırrı niteliğindeki bilgilere ilişkin hususlarda tanık dinleyememesi Cumhuriyet savcısına yönelik bir güvensizlik duygusu oluşturmanın yanı sıra Cumhuriyet

savcısının sorumlusu ve yürütücüsü olduğu soruşturma aşamasının sağlıklı işlemesine de engel olacaktır. Zira eğer ortada soruşturmayı gerektiren bir eylem var ise ve buna ilişkin delillerinde buna göre toplanması gerektiği düşünüldüğünde Cumhuriyet savcısı bu tanığı dinlemesi hukuken bir gereğidir. Bu konudaki düzenleme eksikliği her şeyden önce etkin ve kapsamlı bir soruşturmanın yapılmasına engel olur. Cumhuriyet savcısının etkin ve yerinde bir soruşturma yaparak delillere ulaşma adına bu tanığı yine belirlenecek ölçüler çerçevesinde bizzat dinleyerek yürüttüğü soruşturma kapsamında beyanlarını alabilmesi gerekir.

b) Arama ve Devlet Sırrı

5271 sayılı CMK'nın 47. maddesine paralel bir düzenleme de CMK'nın arama ve elkoymaya ilişkin hükümlerin bulunduğu 1. Kitap 4. Kısım 4. Bölümde yer alan "İçeriği Devlet Sırrı Niteliğindeki Belgelerin Mahkemece İncelenmesi" başlıklı 125. maddesidir. Bu madde uyarınca bir suç olgusuna ilişkin bilgileri içeren belgeler, devlet sırrı olarak mahkemeye karşı gizli tutulamaz. Devlet sırrı niteliğindeki bilgileri içeren belgeler, ancak mahkeme hâkimi veya heyeti tarafından incelenebilir. Bu belgelerde yer alan ve sadece yüklenen suçu açıklığa kavuşturabilecek nitelikte olan bilgiler, hâkim veya mahkeme başkanı tarafından tutanağa kaydedilir.

557

Ancak yukarıda tanıklığa ilişkin bölümde belirtildiği üzere burada da devlet sırrı niteliğindeki bilgilerin bulunduğu belgelerin yalnızca mahkeme heyeti veya hâkim tarafından incelenmesi yeterli ve yerinde bir düzenleme değildir. Zira soruşturma aşamasında soruşturma evresinin sorumlusu ve yürütücüsü olan Cumhuriyet savcısının devlet sırrı niteliğindeki bilgilerin bulunduğu belgeleri inceleyememesi Cumhuriyet savcısına yönelik bir güvensizlik duygusu oluşturmanın yanı sıra Cumhuriyet savcısının sorumlusu ve yürütücüsü olduğu soruşturma aşamasının sağlıklı işlemesine de engel olacaktır. Zira ortada soruşturmayı gerektiren bir eylemden dolayı delil toplamakla görevli Cumhuriyet savcısı devlet sırrı niteliğindeki bilgilerin bulunduğu belgeleri hâkim veya mahkemece yapılacak inceleme ve düzenlenecek tutanaklarla sınırlı olarak soruşturmaya devam edecektir. Bu durum her şeyden önce etkin ve kapsamlı bir soruşturmanın yapılmasına engel olmaktadır. Bütün bu nedenlerle Cumhuriyet savcısı bu devlet sırrı niteliğindeki bilgilerin bulunduğu belgeleri yine belirlenecek ölçüler çerçevesinde bizzat inceleyerek yapacağı soruşturmaya yön verebilmelidir.

Burada konuyla ilgisi olması sebebiyle Devlet Sırrı Kanunu Tasarısı'nın "Devlet Sırrı ve Devlet Sırrı Niteliği Taşımayan Bilgi ve Belgelerin Mahkemelere Verilmesi" başlıklı 8. maddesini incelemekte fayda vardır. Maddedeki düzenlemeye göre mahkemelerce talep edilen 'devlet sırrı niteliği taşıyan bilgi ve belgeler', Devlet Sırrı Kurulu'nca gerekçesi belirtilmek suretiyle verilmeyebilir. Yine, 'devlet sırrı niteliği taşımamakla birlikte diğer gizli bilgi ve belgelerin' mahkemelerce talep edilmeleri hâlinde gönderilmeleri esastır. Bu bilgi ve belgeler, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca gerekçesi açıklanmak suretiyle mahkemelere gönderilmeyebilir. Ancak, gönderilmeme gerekçesi mahkemelerce yeterli bulunmadığı takdirde bu bilgi ve belgelerin gönderilmesi zorunludur. Cumhuriyet başsavcılıklarınca talep edilen bilgi ve belgeler hakkında da bu fıkra hükmü uygulanır. Ayrıca ceza kovuşturmasında, devlet sırrı veya devlet sırrı niteliği taşımamakla birlikte gizli bilgi ve belgelerin taraflara incelettilmesinde 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 125 inci maddesindeki usûlün uygulanacağı belirtilmiştir. Tasarıdaki düzenlemeye göre mahkemelerce talep edilen '*devlet sırrı niteliği taşıyan bilgi ve belgeler*', Kurulca gerekçesi belirtilmek suretiyle verilmeyebilir. Bu durumda mahkemenin ve Cumhuriyet başsavcılığının yapacağı her hangi bir işlem kalmamaktadır. Ortada denetlenemeyen bir idari tasarruf daha oluşmuş olacaktır.

558

'Devlet sırrı niteliği taşımamakla birlikte diğer gizli bilgi ve belgeler' yönünden ise mahkemelerce talep edilmeleri hâlinde gönderilmeleri esas olmakla birlikte bu bilgi ve belgeler, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca gerekçesi açıklanmak suretiyle mahkemelere gönderilmeyebilir. Ancak, gönderilmeme gerekçesi mahkemelerce yeterli bulunmadığı takdirde bu bilgi ve belgelerin gönderilmesi zorunludur. Buradaki düzenleme ise yerinde olmuştur. Yargı organları verilmeme gerekçesini yeterli bulmadığı takdirde ilgili belgelerin gönderilmesi zorunlu kılınmıştır. Bu düzenlemenin "devlet sırrı niteliği taşıyan belgeler" yönünden de getirilmesi yerinde olacaktır. Devletin menfaatleri ile bireyin menfaatlerinin dengelenmesi adına devlet sırrı niteliğindeki bilgi ve belgelerin bireyden sakınılması makul olmakla beraber hukuk devleti olmanın gereği ve hukukun üstünlüğü esası dikkate alındığında bu bilgi ve belgelerin özellikle soruşturma ve kovuşturma makamlarından sakınılması ve bu konuda idareye denetlenemeyen bir takdir hakkının verilmiş olması yerinde bir düzenleme değildir.

Hukuk devleti olmanın bir gereği olarak devleti denetleyemeyen bir yargı düşünülemez. Aynı şekilde devlet sırrı adı altında bilgi ve belgelerin yargı organlarından sakınılması devletin kendisi dışında her şeye olan güvensizliğini ve gereksiz gizlilik kültürünün varlığının göstergesidir.

Devlet sırrı kapsamında CMK’da gerek tanıklık ve gerekse devlet sırrına ilişki bilgileri içeren belgelerin incelenmesi konusundaki düzenlemelerin her ikisinde de bir suç olgusuna ilişkin bilgi ve belgelerin devlet sırrı olarak mahkemeye karşı gizli tutulamayacağı belirtilmiştir. Bu ortak düzenlemeden anlaşılması gereken eğer soruşturma veya kovuşturma aşamasında istenen bir bilgi veya belge münhasıran bir suç ile ilgili ise bunun yargı organlarına karşı devlet sırrına dayanılarak gizlenmesi mümkün değildir. Aynı şekilde ilgili bilgi bir suça ilişkin olmamakla birlikte işlenmiş olan bir suça dair bilgiyi içeren belgeler de devlet sırrına dayanılarak soruşturma veya kovuşturma makamlarından gizlenemez. Soruşturma veya kovuşturma makamları eğer gerek CMK’nın 47/1 veya 125/1 maddesine istinaden bir talepte bulunmuşsa devlet sırrının yargıdan gizlenememe ilkesi gereğince bu talep derhal yerine getirilmesi gerekecektir. Devlet sırrı kanun tasarısında “bir suç olgusuna ilişkin bilgi ve belgelerin devlet sırrı olarak mahkemeye karşı gizli tutulamayacağı” hususunun açıkça düzenlenmesi yerinde olacaktır. Zira CMK’nın 47/1 ve 125/1. maddelerindeki düzenleme, bir hukuk devletinde, devletin suçla ilişkili bir sırrının olamayacağını öngörmektedir. Bu nedenle geçmişte yaşanan ve önemli devlet görevlilerinin de karıştığı bazı olaylarda, gerek 47 ve gerekse 125. madde hükümleri uyarınca bu şekilde bir suç bilgisine sahip kişiler ile bir suç bilgisini içeren belgeler devlet sırrı kavramına sınırlanarak yargıdan kaçırılmayacaktır²⁴. Yukarıda CMK’nın 47 ve 125. maddelerinin soruşturma aşamasına yönelik eksiklikleri dile getirilmiş olup her iki maddenin kovuşturma aşamasında meydana getirdiği eksikliklerde dile getirilip eleştirilmektedir. Şöyle ki CMK’nın 47. ve 125. maddeleri, kapalı yargılamaya izin vermeleri ve mahkemeyi, savunmanın müdahalesini imkânsız hale getirecek şekilde tek taraflı bir yönlendirmeye açması nedeniyle, Anayasa’nın 36. maddesi ve AİHS’nin 6. maddesine aykırı olması da dikkate alındığında savunma hakkını ve adil yargılanma hakkını ağır şekilde ihlal ettiği de dile getirilmektedir²⁵.

²⁴ Hakeri, Hakan: “Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu’na Göre El Koyma Koruma Tedbiri”, TBB Dergisi, Sayı 60, Yıl. 2005, s.97-98

²⁵ Feyzioğlu, Metin: “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit Ve Değerlendirmeler”, TBB Dergisi, Sayı 62, Yıl. 2006, s.37-38

SONUÇ

Devletin güvenliği, milli varlığı, bütünlüğü, anayasal düzeni, iç ve dış menfaatlerini korumak bireyin ve toplumun temel görevi olması nedeniyle sözü edilen kavram ve menfaatler, devlete ait bazı bilgi ve belgelerin mutlaka gizli kalmasını gerektirmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin “ifade özgürlüğü” başlığını taşıyan 10. maddesinde, ifade özgürlüğünün demokratik bir toplumda zorunlu tedbir niteliğinde olarak milli güvenlik ve milli yararlar gerektirdiğinde kısıtlanabileceği belirtilmiştir.

Burada toplumun ve bireyin menfaatlerini denkleştirmek esas olduğundan, demokratik düzende korunması gereken diğer bir değer de bireyin, devletin işlem ve faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olabilmek, haber alabilmek hak ve hürriyetidir. Devletin menfaatleri ile bireyin bilgiye erişim hakkı denkleştirilmek suretiyle bazı ülkelerde de devlet sırları konusu ayrı bir kanunla düzenlenmiştir. Bu kanunlarda devlet sırrı olabilecek hususların vasıfları ve gerektiğinde tanımları verilmekte ve bu sırları tespit ve takdir edebilecek merciler kanun tarafından açıkça gösterilmekte, böylece idarecilerin takdirine göre gereksiz konuların sır haline getirilerek bireyin bilgi edinme hakkının kısıtlanmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Yukarıda sözü edilen devlet ve birey menfaatlerin denkleştirilmesi, devletin güvenliğinin korunması yanında bireyin bilgiye erişim hakkının gereksiz kısıtlanmaması, devlet yönetimindeki kişilerin keyfi tutum ve davranışlarının kontrol edilebilmesi adına devlet sırrı kavramının açık anlaşılır ve denetime imkân veren bir yasal düzenleme ile yasalaştırılması bir zorunluluktur.

Demokratik hukuk devletin bir gereği olan ‘az devlet, çok hukuk’ prensibinin esas olması, gereksiz gizlilik kültürünün ortadan kaldırılması, şeffaf, denetlenebilir, hesap verebilen bir devlet yönetiminin oluşması adına ‘Devlet Sırrı Kanun Tasarısı’ önemli bir yasal düzenleme olmakla birlikte yeterli bir düzenleme değildir. Zira devlet sırrı kavramının temel ve geniş kavramlarla tanımlanarak çerçevesi çizilmesi zor bir kavram haline gelmiş olması ve bu konuda denetlenmeyen bir idari yetkinin verilmiş olması nedeniyle düzenleme yeterli değildir. Aynı şekilde CMK’daki devlet sırrına ilişkin önemli düzenlemeler içeren 47 ve 125. maddelerinde soruşturma aşamasının yürütücüsü olan Cumhuriyet savcısına yönelik kısıtlamalar Cumhuriyet savcısına yönelik bir güvensizlik izlenimi vermenin yansıra etkin bir soruşturmanın yürütülmesini de engellemektedir. Bu düzenlemelerde de CMK’nın soruşturma safhasına ilişkin temel prensipleri doğrultusunda yasal düzenlemeler yapılması

gerekir. Unutulmamalıdır ki yolsuzluk soruşturma ve kovuşturmalarında karşılaşılan en büyük yasal güçlük, devlet sırrı ve ticari sırrın somutlaştırılmamış olması, banka sırrı ve müşteri sırrı gibi kavramların ise mevcudiyetini sürdürmesidir. Devletin güvenliği veya iç veya dış siyasi menfaati gibi kavramlar son derece belirsiz bir görünüm arz etmekte, içeriğini belirlemekte büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır. Daha somut bir deyişle, söz konusu kavramların içeriği zaman ve mekâna göre değişebildiği gibi, yorumlayanların anlayışına göre de farklı olabilmektedir. Kuşkusuz en çağdaş ülkelerde bile devlet sırrı kavramı bulunmaktadır. Ancak çağdaş ülkelerin hiçbirisi, kendi devlet sırrını Türkiye kadar geniş bir şekilde tanımlamamıştır. Bu açıdan, yolsuzluğa ve işlenen suçlara karşı etkin bir mücadele verilebilmesi için devlet sırrı kavramının yeniden belirlenmesi ve tanımının somutlaştırılmasına mutlak bir gereksinim bulunmaktadır.

Unutulmaması gereken bir diğer husus ta demokratik çoğulcu rejimi kendi ideolojileri veya çeşitli görüş ve düşüncelerine indirgemeye çalışan, kötü yönetim uygulamalarının bilinmesini istemeyen, kendilerini denetim riskinden korumaya eğilimli, kanunun amacını ve uygulama biçimini yeterince bilmeyen devlet idarecilerinin her zaman var olacağı dikkate alınmalıdır. Bundan dolayı her ne kadar devletin güvenliği ile iç ve dış menfaatlerini korunması adına bazı kısıtlamalar olması doğal olmakla birlikte bu kısıtlamaların, kötü niyetli yöneticilerin sığınağı olmaması gerekir. Bu nedenle yapılacak kısıtlamalar bireyin temel haklarından olan bilgiye erişim hakkını orantısız sınırlayan, denetime imkân vermeyen, hakkın özüne aykırı nitelikler taşıyan düzenlemeler olmamalıdır.

***

KAYNAKÇA

- ALAN, Nuri: “İdari Usul ve İdari Yargı”, DD., Yıl 30, S.102, 2000.
- ANLAR, Umut: Bilgi Edinme Hakkı, Hukuk Gündemi, S.4, Mart-Nisan-Mayıs 2006.
- BAYRAKTAR, Köksal: “İdare ve Ceza Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hakkı”, Türkiye Barolar Birliği Bilgi Edinme Hakkı Paneli, 5 Mayıs 2004, TBB Yayınları, No:62, Ankara 2004.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan: İdare Hukuk Açısından Bilgi Edinme Hak ve Özgürlüğü, İdari Usul Kanunu Hazırlığı, Uluslar arası Sempozyumu, Ankara 1998.
- ÇOLAK, İlker: “Bilgi Edinme Hakkının Sınırları ve Sınırlama Ölçütleri”, www. e-akademi.org, Mayıs 2005, S.39, ET: 21.01.2010.
- ÇOLAK, İlker: Avrupa Birliği Uyum Sürecinde İdari Reformlar İngiltere ve Türkiye, Ankara 2005.

DUMAN, İlker Hasan: Konu ve Sorularla Hukuk Devleti Son Anayasa ve Yasa Değişiklikleriyle, İstanbul 2003.

DURAN, Lütfi: “İdari Usul İlkeleri ve Kapsadığı Konular”, T.C Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar arası Sempozyumu, (17-18 Ocak 1998) Ankara 1998.

DURAN, Lütfi : “Sosyal Hareketler ve Milli Güvenlik”, İktisat ve Maliye Dergisi, C: XVII, Temmuz 1970.

EKEN, Musa: “Gizlilik Geleneğinden Şeffaf Yönetime Doğru”, Amme İdareleri Dergisi, Cilt: 38, Sayı: 1, Mart-2005.

EKEN, Musa: ”Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği ve Açıklık İhtiyacı”, Amme İdaresi Dergisi, C.27, Sayı 2, Ankara, Haziran 1994, (AİD).

FEYZİOĞLU, Metin: “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, TBB Dergisi, Sayı 62, Yıl. 2006.

GEMALMAZ, M. Semih/Haydar BURAK: Ulusalüstü İnsan Hakları Standartları Işığında Türkiye’de Bilgi Edinme Düşünce-İfade –İletişim Mevzuatı, İstanbul 2004.

HAKERİ, Hakan: “Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu’na Göre El Koyma Koruma Tedbiri”, TBB Dergisi, Sayı 60, Yıl. 2005.

İYİMAYA, Ahmet: “Bilgi Edinme ve Verilere Ulaşma Özgürlüğü”, Ankara Barosu Dergisi, Yıl 61, S.1, 2003.

KAYA, Cemil: İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı, Ankara 2005.

562 KAYA, Cemil: “2000 Tarihli İngiltere Bilgi Edinme Hakkı Yasası Üzerine Bir İnceleme”, Galatasaray Üniversitesi. Yıldızhan Yayla Armağanı, 2002.

ÖDER, Burak, AYANOĞLU, Taner: Bilgi Edinme Hakkı Kullanım Kılavuzu, TESEV 2005.

ÖZEK, Çetin: “Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına”, Güncel Hukuk Dergisi, Nisan 2004.

ŞAVRAN, Yasemin: Bilgi Edinme Hakkı ve İdarenin Bilgi Verme Yükümlülüğü, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

TANSUĞ, Çağla: “ 4982 sayılı Kanun uyarınca Bilgi Edinme Hakkının İçeriği”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S.1, Yıl 2, Ocak 2003.

YAYLA, Yıldızhan: İdare Hukuku 1, 2. Baskı, İstanbul, 1990.

YILDIRIM, Ramazan: “İdare Hukuku Açısında Bilgi Edinme Hak ve Özgürlüğü”, T.C Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar arası Sempozyumu (17–18 Ocak 1998), Ankara 1998.

YILDIRIM, Turan: “Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanmasında ‘Sınırlamanın Sınırı’”, AÜSBFD, Ocak-Haziran 1991, C. XLVI, No:1-2.